

Bu makaleye atıfta bulunmak için/To cite this article:

ALİAĞAOĞLU,A.ÇİLTEPE,F. (2020). Kömür ve Ölümün Buluştuğu Yer: Hüzün Turizmi Açısından Soma Maden Faciası. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24 (Aralık Özel Sayı), 131-150.

Kömür ve Ölümün Buluştuğu Yer: Hüzün Turizmi Açısından Soma Maden Faciası

Alpaslan ALİAĞAOĞLU (*)

Fırat ÇİLTEPE (**)

Öz: Tüm dünyada ülkeler daha fazla gelişme gösterebilmek için turizme önem vermektedir. Kitle turizminin çevreye verdiği olumsuz etkileri göz önünde bulunduran ülkeler, yeni ve sürdürülebilir özel ilgi turizm türlerine yönelmektedirler. Bu doğrultuda gelişen ve son yıllarda giderek önemi artan turizm çeşitlerinden biri de hüzün turizmidir. Hüzün turizmi kültürel miras turizminin bir parçasıdır. Bu turizm türünde insanlar ölüm alanlarını deneyimlemek için seyahat etmektedir. Ülkemizde bu alanda seyahat potansiyeline sahip alanlardan birisi de Soma Maden Kazası bölgesidir. Kazada 301 kişi hayatını kaybetmiş ve bu özelliği ile kaza son zamanların en büyük maden kazası olmuştur. Kazada hayatını kaybedenler için şehitlik ve temsili şehitlikler yapılmıştır. Bu çalışmada saha çalışmaları ile kazadan sağ kurtulanların ifadelerinden ve gazete başlıkları öyküleyici ve açıklayıcı anlatımla ele alınmaktadır. Çalışma bu yönüyle nitel bir çalışmadır. Sonuç olarak denilebilir ki Soma Maden Kazası bölgesi hüzün turizmi potansiyeli yüksek bir alandır. Hatırlanma mesafesinin yakınlığı, ani ölümler, kaza sırasında yaşanan trajediler, mezarlıklar ve temsili mezarlıklar başlıca çekiciliklerdir.

Anahtar Kelimeler: Hüzün Turizmi, Soma Maden Kazası Bölgesi, Mezarlıklar, Temsili Mezarlıklar, Turizm Coğrafyası

The Place Where Coal and Death Meet: Soma Mine Disasters in Terms of Grief Tourism

Abstract: Countries all over the world attach importance to tourism in order to develop more. Countries that take into consideration the negative effects of mass tourism on the environment are turning to new and sustainable special interest tourism types. Grief tourism is one of the types of tourism that has developed in this direction and has become increasingly important in recent years. Grief tourism is a part of cultural heritage tourism. In this tourism, people are traveling to mark areas of death. One of the areas with travel potential is Soma Mine Accident region. 301 people lost their lives in the accident and this feature has been the biggest mine disaster in recent times. Martyrdom and representational martyrdoms were constructed for lives lost in the accident. In this study, field survey, statements of accident survivors and newspaper headlines were subjected to narrative and illuminative analysis and realities behind Soma Disaster were revealed. Thus, it can be said that Soma Mine Accident is an area that can be evaluated within the scope of grief tourism. The proximity of recall, sudden deaths, cemeteries and representative cemeteries are the main attractions.

Keywords: Grief Tourism, Soma Mine Accident Region, Cemeteries, Representative Cemeteries, Tourism Geography

*) Prof. Dr. Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü (e-posta: alpaslan38ster@mail.com) ORCID ID. orcid.org/0000-0002-6198-3878.

**Yüksek Lisans Öğrencisi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (e-posta: fratciltepe13@gmail.com) ORCID ID. orcid.org/0000-0001-9036-7989.

Bu makale araştırma ve yayın etiğine uygun hazırlanmıştır iThenticate for Authors & Researchers intihal incelemesinden geçirilmiştir.

Makale Geliş Tarihi: 16.10.2020

Makale Kabul Tarihi: 23.12.2020

I.Giriş

Turizm artan öneme sahip,yakın zamanlı gelişen çeşitli faaliyetleri içeren bir sektördür. Yirminci yüzyılın ilk yarısından itibaren gelişen kitle turizmi günümüzde de etkin olmakla birlikte,kitle turizminden çeşitli nedenlerle uzaklaşma yaşanmakta, alternatif turizm çeşitlerine ilgi giderek artmaktadır. Alternatif turizm çeşitlerinden biri de hüzün turizmidir (Akoğlan Kozak ve Bahçe, 2009). Kültürel turizmin, sosyo-kültürel miras turizminin de bir parçası olan hüzün turizmi farklı şekillerde ortaya çıkan ölümle ilgili bir turizm çeşididir. İnsanlar ölüm olayını deneyimleme için de seyahat etmektedirler. Ölüm olayları doğal olaylar (deprem, volkanik faaliyetler, seller gibi) sonucu ortaya çıkabilmekle birlikte daha çok beşeri niteliktedir. Çeşitli eylemler (savaşlar, katliamlar, suikastlar) ölümlere neden olmakta ve ölüm olayları bireysel olabileceği gibi kitlesel olarak da yaşanabilmektedir (Lennon ve Foley, 2000).

Turizm birçok bilimin ilgilendiği çalışma alanıdır. Bu bilimlerden biri de insan-mekan arası etkileşimi ortaya koyan coğrafyadır. Turizm faaliyeti de mekanı kullanmaktadır. "Bugün gerek turizm, gerekse coğrafya bilimi için "Turizm Coğrafyası" vazgeçilmez bir disiplin olmuştur" (Emekli vd. 2006:4). Turizm coğrafyası doğal çevre bileşenleri yanında beşeri varlıkların turizm amaçlı kullanımını inceleyen beşeri coğrafyanın alt dalıdır.Başka bir anlatımla turizm coğrafyası bilim alanı, "turistik kaynakların dağılımları, sınıflandırılması, turizmin etkileri, turizm potansiyelini belirleme, arazi kullanımı, ulaşım sistemi-turizm etkileşimi gibi konular üzerinde uzmanlaşan, coğrafyanın uygulamalı bilim alanlarından biridir" (Doğanay ve Zaman, 2013: 10).Turizm coğrafyası içinde pek çok konu işlenmektedir.Soykan turizm coğrafyasının inceleme alanlarını şu şekilde ifade etmiştir (2000: 43): turizm coğrafyası belirli bir coğrafi mekânda turizm faaliyetinin zamansal ve mekânsal gelişimini, turizm kaynaklarının ülke içerisindeki mekânsal dağılımını, turizm sahalarının mevcut durumunu, turizmin sosyo-ekonomik yapı üzerindeki etkisini, turist profillerini, inceleyerek ortaya koymaktadır. "Turizmin gelişebileceği yeni mekanların turizm potansiyelini ortaya koyma" da (Soykan, 2000: 43) coğrafyanın çalışma alanlarından biridir. Bu çalışmanın problemi Soma Maden Kazası alanını hüzün turizmi kapsamında ele almak ve hüzün turizmi potansiyelini ortaya koymaktır. Böylece alanda turizmin gelişmesi ile alanın bilinirliği ve ekonomik değeri artacak, korunması ve gelecek nesillere aktarılması (Deniz ve Yıldırım Kalem, 2018) da söz konusu olabilecektir.

Ülkemizin hüzün turizm potansiyeli oldukça yüksektir. Kıtaların kavşağında yer alan Türkiye, farklı zamanlarda meydana gelen savaşların, katliamların, depremlerin ve beşeri felaketlerin mekanı olmuştur. Bunlardan biri de yakın zamanlı bir olay olan Soma Linyit madenlerinde yaşanan kazadır. Bu kazada çok sayıda madenci hayatını kaybetmiştir. Kazanın mekana yansması, mezarlıklar ve anıt mezarlıklar yoluyla olmuştur. Kuşkusuz mekanı zamandan ayırt etmek mümkün değildir. İnsanlar bu alanı ziyaret etmekte, kendilerini kazayı yaşayanların yerine koymakta, yani empati kurmakta, böylece katarsis

olayı yaşanmaktadır. Aristo'nun "Poetica" adlı eserinde sözü geçen, ruhsal anlamda arınma anlamına gelen katarsis, kısa bir zaman diliminde olsa da kahramanla birlikte aynı acıyı yaşama ve ruhsal açıdan bir arınmanın gerçekleşmesidir (Kılıç ve Sop, 2011).

Soma Maden Kazası hakkında çeşitli raporlar ve makaleler hazırlanmış olmakla birlikte, kaza alanının turizm potansiyelini ortaya koyan bir çalışma yapılmamıştır. İlgili yayınlarda görüleceği gibi yapılan çalışmalar daha çok savaş alanları ile ilgili olmuş, maden kazası bu konuda çalışılmamıştır. Bu çalışma bu alanın hüzün turizmi potansiyeline sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Alan kısmen de olsa turizmin bütün yıla yayılmasını sağlayacak öneme sahiptir. Çalışma, bizatihi olayı yaşayan kazazedelerin ve onların yakınlarının anlatımlarına dayandığı için kullanılan materyal bakımından da özgündür. Olayın yaşandığı günün ertesi gününde gazete başlıklarının değerlendirilmesi veri bakımından başka bir özgünlük örneğidir. Alan ülkemizde ders çıkarılması gereken olay olarak katkı sağlayacak bellek mekanlarından biridir. Bellek yaşanmışlıkları tutma ve saklama kabiliyeti olarak ifade edilebilir.

Çalışma kısa bir giriş bölümünden sonra yöntem bölümü ile devam etmektedir. Kavramsal çerçevede konunun teorik arka planı verilmektedir. İlgili yayınlarda bölümünde, konu ile ilgili Türkiye'de yapılan çalışmalardan bahsedilmektedir. Altıncı bölümde Soma Maden Kazası, hüzün turizmi bakımından incelenmektedir. Çalışma sonuç bölümüyle tamamlanmaktadır. Bu bölümde çalışmanın konusu tekrar ifade edilmekte ve bazı genellemeler yapılmaktadır.

II. Kavramsal Çerçeve

A. Hüzün Turizmi

Son zamanlarda kitle turizminin tatmin düzeyinin düşmesiyle birlikte, turistlerin özel ilgilerine paralel olarak birçok turizm türü ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında bir kültürel turizm türü olan hüzün turizmi de yerini almıştır. Hüzün turizmi farklı çalışmalarda "Ölüm Turizmi", "kara turizm" ve "keder turizmi" şeklinde de ifade edilmektedir. Lennon ve Foley (1996) tarafından tanımlanan keder turizmi ölüm, felâket ve yokluk gibi insana üst düzey acı veren olaylarla ilgilidir. Seaton'a göre keder turizmi "sembolik veya gerçek ölüm alanlarına seyahati" ifade etmektedir (Seaton, 1999: 131). Görüldüğü gibi hüzün turizmi ölüm turizmi gibi farklı şekillerde de ifade edilebilmektedir. Ancak bu tür turizm çeşitlerinin Türkçe karşılıklarının belirlenmesinde fikir birliği sağlanmış değildir. Örnek olarak ölüm turizmi ötenazi için yapılan yolculukları da ifade etmektedir.

Turizmin doğasında var olan çeşitlilik hüzün turizminin adlandırılmasında da yaşanmaktadır. Örneğin Lennon ve Foley (1996) hüzün turizmini, "darktourism" yani "karanlık turizm" şeklinde ifade etmiştir. Seaton (1996) tarafından "thanatourism" (ölüm turizmi), Blom (2000) tarafından "morbid turizm (ölümle ilgili turizm)" şeklinde ifade edilmektedir. Yabancı yazında daha çok "darktourism" şeklinde ifade edildiği görülmektedir. Rojek (1991) tarafından "blackspots tourism (kara alanlar turizmi)", Bristow ve Newman (2004) tarafından "frighttourism (ürkütücü turizm)", Slayton (2006) tarafından ise "griefftourism (üzüntü turizmi)" şeklinde ifade edilmiştir.

Diğer turizm türleri gibi hüzün turizmi kapsamına giren alanlara ziyaret etme nedenlerini kesin hatlarla belirlemek kuşkusuz güçtür. Fakat bununla ilgili uluslararası literatürde çeşitli sebeplerin ortaya atıldığı görülmüştür. Örneğin Ashworth (2004), insanları böyle alanlara iten 4 farklı argüman ortaya atmıştır. Bunlar şu şekildedir;

1. Merak
2. Milli duygular
3. Korkunç olaylardan etkilenme
4. Empati kurma

"Hüzün turizmi, işkence, soykırım, beşeri/teknolojik ya da doğal olay sonucu meydana gelen ölümlerin yaşandığı yerler, bunlar için yapılan anıtsal eser ve mezarlık gibi alanlara yapılan seyahatlerdir" (Akyurt ve Kılıç, 2011: 213). Tanımdan da anlaşılacağı üzere hüzün turizmi kapsamında değerlendirilebilecek birçok alan mevcuttur. Bu alanlar bir müze veya anıt olabileceği gibi bizzat ölüm olaylarının yaşandığı yer de (savaş alanı, toplu mezarlık vb.) olabilmektedir. Aslında bu alanların nereler olabileceği ile ilgili kesin yargıda bulunmak çok doğru olmasa da, konuyla ilgili Seaton (1999: 131) "thanatourism" tipolojisini içeren beş kategori ile bu alanların nereler olabileceğine değinmiştir. Yazar bu alanları şu şekilde sıralamıştır;

1. Ölüm anını, olayını izlemek amacıyla katılmak (infazlar vb.), suçluların halk huzurunda asılması gibi veya Roma zamanında gladyatörlerin ölüm kavgaları gibi.
2. Oluş zamanlarından sonra bireysel ya da toplu ölümlerin gerçekleştiği alanların ziyaret edilmesi (Holokost ölüm kampları, ünlülerin ölüm veya suikast alanlarına veya savaş alanlarına, felaket alanlarına seyahat vb.)
3. Özel ölümlerin veya ölülerin, ölüm olayının yaşandığı yerler ile sembolik ve maddi kalıntıları (silahlar veya kanlı giysi kalıntıları) ziyaret edilmektedir. Mezarlıklara veya anıtlara yapılan ziyaretler (savaş anıtları vb.) başka bir durumdur.
4. Ölüm ile ilgili olayların yaşandığı yerlerin tasvir edildiği alanlar (müzeler vb.)
5. Ölümün yeniden canlandırılacağı alanlara katılmak ve/veya gözlemlemek, temsil ölüm alanlarına gitmek, Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi gibi.

Her şeyden önce, diğer turizm türlerinde olduğu gibi, insanların hüzün turizmi kapsamına giren alanlara seyahat etme sebeplerini kesin hatlarla belirlemek neredeyse imkânsızdır. Özellikle hüzün turizmi diğer turizm türlerine nazaran yeni ve ölüm gibi farklı bir temaya sahip olduğu için son derece öznedir. Doğal olarak böyle bir turizm türünün alanlarına yönelik yapılan ziyaretlerin sebebi veya sebepleri kişiden kişiye değişecektir. Dunkley'e göre (2005), hüzün turizmine katılanların temel motivasyonları aşağıda görülmektedir:

1. Muhtemelen manevi veya geçmişe yönelik amaçlar için mezarlık gibi yerleri ziyaret etmek.

2. Heyecan ve risk arayanların Pamplona'daki boğaların koşması gibi ziyaret merkezlerini görmek istemesi.
3. Suç, cinayet veya afet gibi olayların gerçekleşmiş olabildiğini teyit etmek için ziyaret etmek.
4. Bir yerin veya kişinin varlığının gerçekliğini kabul etme ihtiyacı.
5. Kendini keşfetme ve içsel öğrenme arzusu.
6. Ölümsüzleştirilen önemli olaylara sahip ikonik yerleri ziyaret etmek (John Lennon'un yaşadığı ve suikaste uğradığı Dakota daireleri).
7. Yakın zamanlarda meydana gelen ölüm veya afet gibi olayların yaşandığı yerleri ziyaret etmek.
8. Dini amaçlarla yapılan hac ziyaretleri (Mekke'ye ziyaret).
9. Önemli bir olayı anmak veya empati kurmak için ziyaret etmek (1958 Münih uçak kazası).

Stone (2006: 151), bu ölçeği zıtlık (enkaranlık-en hafif) üzerinden açıklar. Bu sınıflandırmada en karanlık, daha karanlık, karanlık, hafif, daha hafif ve en hafif şeklinde sıralama söz konusudur. En karanlık ölüm ve acı alanları olurken, en hafif alanlar ölüm ve acıyla bağlantılı alanlar olmaktadır.

Dünyadan hüzün turizmine örnek olabilecek alanlar çoktur. Bunlara Bosna Hersek, Kamboçya ve Vietnamlardan örnekler verilebilir. Srebrenitsa Soykırım Anıtı, yakın zamanlı hüzün turizmini ortaya koyan nemli bir alandır. Sırp güçler tarafından katledilen binlerce Bosnalı Müslüman için yapılan bir anıt mezar kompleksidir. Yakın zamanlı Avrupa'daki enbüyük katliam olarak değerlendirilir. Anıt, Bosna Hersek'in doğusunda bulunan Srebrenica kentindedir.

TuolSleng Soykırım Müzesi, 1975'li yıllarda Kamboçya'da iktidarı elinde tutan Khmer Rouge Rejimi tarafından gerçekleştirilen katliamların anlatıldığı ve binlerce kafatası ve kemik gibi kalıntıları barındıran müzedir. Müze, Kamboçya'nın başkenti Phnom Penh'de yer almaktadır. Khmer Rouge rejimi (1975-9) sırasında Phnom Penh'teki "TuolSvayPrey" adlı lise, S21 kod adı altında bir işkence ve infaz merkezi olarak kullanıldı. 1979'da yeni kurulan Kampuchea Halk Cumhuriyeti hükümeti, buranın anıt olarak yenilenmesini sağlamıştır. Bugün dünyanın her yerinden insanlar TuolSleng Soykırım Müzesi'ni ziyaret etmektedirler (Benzaquen, 2014).

Vietnam'daki ChuChi Tünelleri hüzün turizminin cazip merkezlerinden başka bir alanı temsil etmektedir. Yakın tarihteki en kanlı savaşlardan birini yaşayan Vietnamlılar tarafından ABD işgaline karşı verilen mücadele sırasında küreklerle kazı yapılarak 120 km uzunluğunu aşan tüneller yapılmıştır. Bu tüneller genellikle saklanmak maksatlı kullanılmıştır. Aynı zamanda tünellerin bulunduğu bölgede çokça savaş izi (düşen bombaların meydana getirdiği çukurluklar vs.) bulunmaktadır. Tüneller Vietnam'ın ChuChi bölgesinde yer almaktadır (Minic, 2012).

III. İlgili Yayınlar

Hüzün turizmi konusunda yabancı yazında çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu konuda çalışma yapanların başında A. V. Seaton gelmektedir. Seaton (1999) Waterloo Savaş alanını MacCannel tarafından ortaya konulan bir turistik nesnenin kutsallaşması sürecine göre ele almıştır. Ona göre bu kutsallaşma süreci süreklilik arz etmektedir. Lennon ve Foley'in (2000) kitap boyutundaki "Dark Tourism" adlı çalışması, Dünyadan örneklerle, dark turizmin doğasını anlatır niteliktedir. Bu konudaki çalışmaların bazıları makale düzeyinde yapılmakta ve keder turizminin doğası hakkında bilgi vermektedir (Rojek, 1991; Blom, 2000; Bristow ve Newman, 2004; Holguin, 2005; Slayton, 2006). Slade (2003), Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkını Anzaklar açısından yine MacCannel'in kutsallaşma sürecine göre değerlendirmiştir. Alan ölümler ve ölümlerden çok Avustralya ve Yeni Zelanda'nın devlet olarak ortaya çıkma ruhunu yansıtmaktadır. Alan Hall vd. (2010) tarafından da çalışılmıştır. Yine Hyde ve Harman (2011), Avustralyalı ve Yeni Zelandalı turistlerin bu alana ziyaretlerini seküler hac olarak tanımlamakta, normal hac olayı ile motivasyon açısından benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaktadır. Kuşkusuz savaş alanlarıyla ilgili başka çalışmalar da yapılmıştır (Gatewood ve Cameron 2004; Cooper, 2006; Daugbjerg, 2011). Biran vd. (2011), Auschwitz-Birkenau ölüm kampının sadece dark turizm için değil, bilinenin aksine turistik deneyimin sonuçlarına göre, miras turizmi için önemli olduğunu, ortaya koymaktadırlar. Alexandra vd. (2014), ABD pazarında Romanya'nın hüzün turizmi potansiyelini değerlendirmektedirler. Buna göre, Romanya denince akla vampir ülkesi gelmekte ve Drakula'nın evi potansiyel turizm destinasyonu olarak görülmektedir. Benzaguen (2014), Kamboçya'da S21 kod adı ile anılan Panhon Penh'deki Tuol Sleng soykırım müzesini keder turizm kapsamında ele almaktadır.

Türkiye'de hüzün turizmi potansiyeli yüksek alanlar mevcuttur (Yıldız vd. 2015, Varol, 2015; Çetinöz ve Temiz, 2015). Ülkemizde yapılan çalışmaların daha çok savaş alanlarıyla ilgili olduğu görülmektedir. Bu konuda Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı ön plana çıkmaktadır. Milli park çalışmaları mabetleşme sürecine göre (Aliağaoğlu, 2008; Özçelik, 2012; Ilgar, 2015; Kozak ve Kama, 2016), yapıldığı gibi sahayı ziyaret eden turistlerin motivasyonunu ölçmek amacıyla da yapılmıştır (Kaya, 2006; Atay ve Yeşildağ, 2010; Kılıç vd. 2011; Kurnaz vd. 2013; Birdir vd. 2015). Mabetleşme süreci Afyonkarahisar (Alaeddinoğlu ve Aliağaoğlu, 2007) ve Sarıkamış' ta (Yırık ve Seyitoğlu, 2014) da kullanılmıştır. Yırık ve Seyitoğlu'na göre (2014: 764), Beyaz hüzün alanı olan, Sarıkamış mabetleşme sürecini tamamlamış bir destinasyondur. Mabetleşme süreci beş aşamadan oluşmaktadır. Adlandırma, sınırlama ve yükseltme, tapınaklaşma, mekanik çoğaltma ve sosyal çoğaltma mabetleşme sürecinin birbirini takip eden aşamalarıdır.

Savaş alanlarını konu edinen başka çalışmalar da vardır. Doğaner (2006), bunlardan biridir. Doğaner, savaş alanları turizminin doğası üzerinde durmakta; Troya ve Çanakkale savaşlarının coğrafi kanıtlarını açıklamaktadır. Çanakkale'de kara savaşlarının mekan ve sonucunu yüzey şekilleri belirlemiştir. Anadolu'da diğer savaş alanlarının aksine Çanakkale turistik ilginin merkezi konumundadır. Kurtuluş Savaşı

alanları bu açıdan pek tercih edilmemektedir. Troya ulusal park alanında savaş turizmine yönelik sunum yapılmamıştır. Kılıç ve Akyurt (2011), Başkomutan Tarihi Milli Parkının Afyonkarahisar'ın turizm mekanı olarak önem kazanmasına neden olacağı üzerinde durmaktadırlar. Zaman ve Coşkun (2012), Nenehatun Tarihi Milli Parkının askeri geçmiş ve kaynak değer kullanımı bakımından önemi üzerinde durmaktadırlar. Aksakalı vd. (2016), Nenehatun Tarihi Milli Parkını ele almışlardır. Akyurt vd. (2015), Ege Bölgesi'ndeki savaş alanları turizmini coğrafi işaretleme açısından ele almışlardır. Alili (2017), Türkiye ve Avrupa'daki hüzün turizm alanlarını karşılaştırmıştır. Amaç ülkenin dark turizm potansiyelini ortaya koymaktır. Çatır (2017), Türkiye'deki savaş alanları turizmi için bir literatür taraması yapmıştır.

Şartların kötülüğü, kaçış güçlüğü, acı, adletsizlik ve işkencenin yaşandığı mekanlar olmaları ve ünlü kişilerin mahkum olarak bulunması gibi nedenler cezaevlerini turizm motivasyonu ile seyahat eden turistler için çekici kılmaktadır. Yılmaz (2009), Sinop Kalesi Cezaevi'ni "Anadolu'nun Alcatraz'ı" olarak tanımlamaktadır. Cezaevi yüksek duvarlarla çerilmesi nedeniyle kaçmanın güç olduğu bir yerdir. Kale içindeki iç kalenin zindan olarak kullanılmasının geçmişi 16. yüzyıla kadar gitmektedir. Cezaevi gerek Sinop şehrinin konumundan gerekse şehrin sit alanından kaynaklanan özellikler nedeniyle kaçış güçlüğüne sahiptir. Kırım Hanı Devlet Giray başta olmak üzere, Refik Halit Karay, Mustafa Suphi gibi çok sayıda ünlü kalede tutuklu kalmıştır. 1997 sonrası hapisane başka bir yere taşınmıştır ve alan günümüzde müze olarak kullanılmaktadır. Met (2012), Cezaevini Sinop'un önemli turistik değerleri arasında görmektedir. Kullanılmayan hapisane ve cezaevleri müzeye dönüştürülerek turistik eser olarak kullanılmaktadır. Ugurlu (2015), cezaevlerini utanç müzeleri olarak nitelerken, Doğancılı ve Oruç (2016), Sinop cezaevinin müzeye dönüşüm sürecini çalışmışlardır. Çetinsöz (2017), Ulucanlar cezaevini ziyaret edenlerin motivasyonlarını ortaya koymaktadır.

Soma maden faciası hakkında birtakım raporlar düzenlenmiş, makaleler de yayımlanmıştır. Raporlar (Soma Maden Faciası Raporu, 2014, Soma Maden Faciası TMMOB Raporu, 2014) kazanın meydana geliş nedenini araştırmakta ve çalışma koşullarını anlatmaktadır. Keneş ve Taştan (2016), maden kazasının haberleştirilmesini ele almaktadırlar. "Ulusal basının maden faciası'nı meselenin toplumsal, ekonomik ve politik arka planını görmezden gelerek haberleştirdiği ve bunu genelleştirme, dramatikleştirme ve kişiselleştirme söylemsel stratejileri aracılığıyla yaptığı sonucuna ulaşmıştır" (Keneş ve Taştan, 2016: 125).

IV. Yöntem

Bu çalışmada yazılanlatım türlerinden öykü anlatımı ile konu ele alınmaktadır. Bir düşünce veya duygu kısaca anlatılmak istendiğinde, bir olay örgüsü içinde hikaye edilerek anlatılabilir (Bayramıçlılar vd. 1990). Öykü veya hikaye "bir kişinin yaşadığı sanılan bir olayın yer, zaman belirterek anlatılmasıdır" (Yıldırım, 2010: 119). Öyküde temel olan yaşanan olaydır. Olayların akışı zincirleme olarak gelişir. "Öykü eylem halindeki olguların anlatımıdır" (Kantemir, 1995: 198). Öykü, anlatıcının, birbirleriyle ilintili olaylar dizisini belirli bir mekan ve zaman içine koyarak anlattığı metin tipidir"

(Akbayır, 2010: 66). Öykünün beş ögesi vardır. Bunlar olay, kişiler, yer, zaman ve anlatıcı dildir. Olay, olayın oluşumu, gelişimini ve sonucunu yazmaktır. Olayı yaşayan varlık kişi olarak ifade edilir. Yer olayın geçtiği alandır. Zaman da önemlidir. Olayın başlaması ve bitişi arasındaki zaman dilimidir. Olay birinci, ikinci tekil şahıs veya başkasından duyulmuş şekilde anlatılır (Yıldırım, 2010). Kantemir (1995), öykü anlatım biçiminde altı öğeden bahsetmektedir. Bunlar, hareket, zaman, anlam, yer, kişiler ve anlatıcılarıdır. Hareket olguların birbirini etkilemesiyle oluşur. Olayın gelişmesi ve başlaması hareket ile sağlanmış olur. Zaman, başlangıç ve sonucu belli olan zamandır. Anlam, eylem halindeki öykülerin anlatımını ifade eder. Olayın bir yerde geçmesi lazımdır. Yaşanılan olayın geçtiği mekanı ifade eder. Kişiler, öykünün temel öğelerinin başında gelir. Çünkü olayları kişiler yaşar ve onların heyecan, özlem ve tutkuları anlatılır. Genel olarak öyküde altı temel özellik vardır. Olayların birbirini takip etmesi yani art arda gelmesi gereklidir. Anlatı için izleksel birim gereklidir. Durum sözceleri ve aralarında dönüşümü ifade eden edim sözcelerinin varlığı gereklidir. Anlatıda bir oluş bulunmalı; bir nedeni olmalıdır. Bu özellik neden sonuç ilişkisine göre gelişir. Anlatıdan çıkarılabilecek bir etik sonuç olmalıdır (Akbayır, 2010: 69-70).

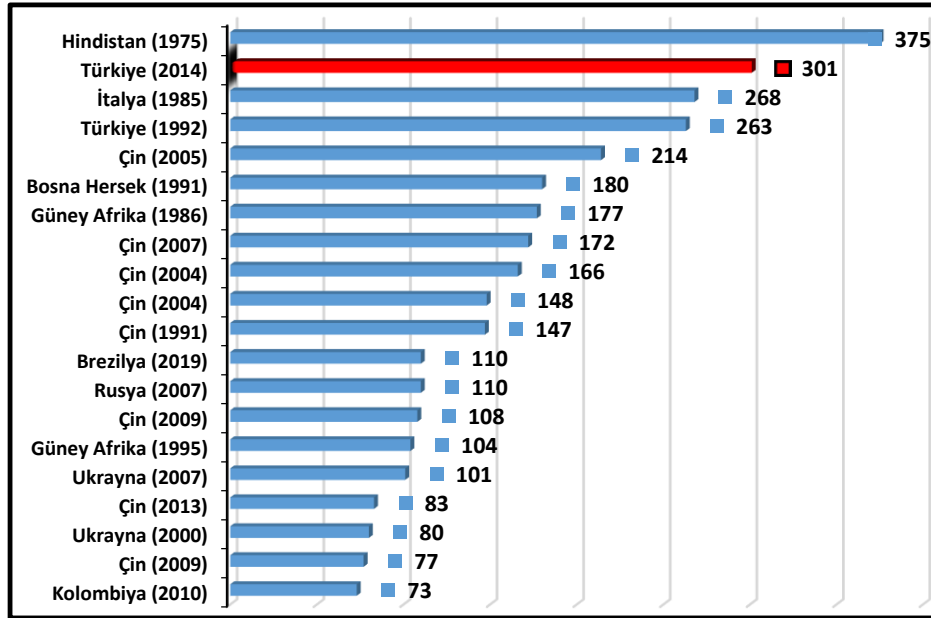
Bu çalışmada Soma Maden kazasını yaşayan maden işçileri, kazayı yaşayanların yakınları, Soma Maden kazası ile ilgili gazete başlıkları öyküleyici anlatım ile incelenmiştir. Anlatılanların ikincil kaynaklardan alınması, kazazedelerin yaşanan olayın vahameti nedeniyle tekrar aynı duyguları yaşamak istememesi ile ilgilidir. Bu anlatılar açıklayıcı anlatım ile de değerlendirilmiştir. Açıklayıcı anlatımda, temel amaç, kapalı veya genel bir kavramı okur için açmaktır. Bir konunun daha iyi anlaşılması için düşünce, duyguyu veya durumu açıklayan metinlerdir (Akbayır, 2010). Bu bakımdan gazete manşetlerinde Soma Maden Kazası'nın hangi renk, kavram ve sembollerle temsil edildiği incelenmiştir. Ayrıca faciyanın açıklayıcıları, faciadan kurtulan maden işçilerinin anlatıları ve kazayı yaşayanların yakınları üzerinden incelenmiştir.

Çalışmanın içeriğini zenginleştirmek adına kaza alanına gidilmiş, kazayı yaşayanların yakınlarının görüşleri alınmış ve fotoğraflar çekilmiştir. Konuyla ilgili birçok makale ve kitaplardan yararlanıldığı gibi, çeşitli internet siteleri de kullanılmıştır.

V. Hüzün Turizminde Soma Kazası

Bir yerin ölüm veya hüzün turizmi kapsamına girmesi için bazı ölçütlere sahip olması gerekmektedir. Bu ölçütlerden biri de, bireysel ya da toplu ölümlerin gerçekleşmesidir. Soma Maden Faciası son yılların en ölümcül kazalarından biri olmuştur. Kaza 13 Mayıs 2014 tarihinde Soma Eynesiz'de Karanlık Lidere galerisinde meydana geldi. 301 kişinin hayatını kaybettiği kazada, 90 kişi de yaralanmıştır. Olay, sabah vardiyasında çalışanlar madenden çıkarak yerlerini 16-24 vardiyasına bırakmak üzereyken meydana geldi. Bu esnada madenin girişinde 787 işçi bulunmaktaydı. Madenin girişinde yaklaşık 400 metre altında, saat 15:10 civarında elektrik panosunun neden olduğu bir yangın meydana geldi. Ancak uzmanlar kazanın kömür kızışması nedeniyle ortaya çıktığını ifade etmektedir. Yaklaşık 2 km'lik uzunluğa sahip madenin giriş kısmına yakın olan işçiler kazayı ölüm yaşamadan atlattılar. Yaklaşık 300 işçi 800 metre derinlikte mahsur kaldılar. Yangın maden ocağında zehirli dumanın dolmasına

neden oldu. Bu olay, Cumhuriyet tarihinin en büyük maden faciası olarak gösterilmekle birlikte, tüm dünyada yakın zamanda (50 yıl) gerçekleşen maden kazalarına arasında en büyük ikinci ölüm faciasıdır. Dünya tarihindeki tüm maden kazaları arasında Soma Maden Kazası hayatlarını kaybedenler bakımından ön sıralarda (13.) yer alır. Tüm dünyada yakın zamanlarda gerçekleşen en ölümcül maden kazaları şu şekilde sıralanmaktadır (Grafik 1). Bu yönüyle Stone 'nın sınıflandırmasına göre (2008: 88), Dünya ölçüsünde ve Türkiye'de Soma Maden Kazası bölgesi en karanlık turizm mekanlardan biri olarak ifade edilebilir (Grafik 1).

Grafik 1: Son elli yılda dünyadaki en ölümcül maden kazaları (Euronews, 2020)

Ölümün eşliğinden dönmek, bayılmak, geri dönmek, şahadet getirmek, bağırarak, imdat sesleri, umutsuzluğa kapılmak söylemleri olay sırasında yaşanan trajedin boyutlarını ortaya koymaktadır. Bütün bunlar hüzün turizminin kapsadığı, onu zenginleştiren duygulardır. Panik olmak, dua etmek, çaresizlik hüzün turizminin paydasında bulunan başka durumlardır. Bütün bu durumlar kaza anında yaşananları kısmen de olsa özetlemektedir.

Aşağıda görülen alıntılar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, bunların tümünün kazayı yaşayan çok kişinin varlığına işaret etmesi dikkat çekmektedir. Bu anlatımlar olayın büyüklüğüne ve ne kadar çok kişiyi etkilediğine işaret etmektedir. Ayrıca her anlatıda olayın büyüklüğü ve çok kişinin varlığına ilişkin ifade tekrarları, olayın facia

boyutunu ortaya koymaktadır. Ayrıca en çok açığa çıkan açıklayıcılar olarak da korku ve çaresizlik ve bunun da bir karşılığı olarak dua anlatılardaki ortak/yakın söylemler olarak ayırt edilmiştir.

Aşağıda kazadan kurtulanlar kaza esnasında yaşadıklarını anlatmaktadır:

"39 yaşındayım. Amasyalıyım. 4 yıldır bu madende işçi olarak çalışıyorum.Emniyet ekibindenim.Olay günü 8 gibi aşağı indik.Her zamanki gibi işimi yapmaya başladım.Ben 'ayak'a bakıyordum, hat hazırladık, işimiz küll vermektir; 'ayak'ta metan vardı.İşimizi hallettik. O ana kadar bir anormallik yoktu, her şey, her zamanki gibiydi. Sonra yavaş yavaş, yer üstüne çıkmaya hazırlandık. Saat tam üçe on vardı, o sırada saate baktım çünkü. Üçü on geç de patlama oldu... Ne olduğunu anlamadım... Başımızdaki emniyet baş mühendisi 'Yangın var!.. Kimse çıkmasın buradan!' dedi ve 142 kişi beklemeye başladık. Beklediğimiz yerin adı A panosu diye geçiyor... Bir şey hissetmiyorsun. Ne olduğunu bilmiyorsun çünkü... ne olacağını da bilmiyorsun. Öylece birbirine bakıp duruyorsun, kurbanlık koyun gibi. Bir saat geçti, iki saat geçti, üç saat geçti, dört saat geçti... Trafo patlayıp enerji gittiği için, yer altı telefonlarımız çalışmıyor.İletişim yok. Birbirimizle haberleşmemiz mümkün değil. (Soru: Saçma değil mi bu yüzyılda...) Öyle ama yapabileceğimiz bir şey yok, elimizdeki telefonlar çalışmıyor. Madenin içinde bir yerde, dünyadan bihaber, mahsur kalıyorsun, elin kolun bağlı. Biri gelirse seni kurtaracak, gelmezse vay haline! Ama en azından biz dumansız bir yerdedik, oksijen soluyabildiğimiz için şanslıydık. Fakat duman eninde sonunda gelecek, bunu biliyorsun, korkuyla bekliyorsun... Kimi daha soğukkanlı ben öyleydim mesela, kimi çok panik. İnsanlar dua ediyordu... Çok çok kötü bir hal.Çaresiz bir durum" (Maden işçisi Yılmaz Kızıltepe, Soma Maden Faciası Raporu, 2014: 20-21).

1. alıntıda madencinin kendini kurbanlık koyun gibi konumlandırması yaşanan olayın çaresizlik hissini göstermektedir. 1. alıntıda "ne olduğunu bilmiyorsun çünkü...ne olacağını da bilmiyorsun" ifadeleri belirsizliğin verdiği endişeyi anlatmaktadır. Saatlerce bekleyişlerini anlatırken "Bir saat geçti, iki saat geçti, üç saat geçti, dört saat geçti.." ifadesi ise her bir saati ne kadar uzun yaşadığını göstermektedir. Bu anlatıda facianın açıklayıcıları; belirsizlik, çaresizlik, çok kişi olma/çokluk ve korku dur.

"Yarım saat duman içinde durduk. Bu arada bayılanlar, fenalaşanlar oldu. Kelime-i Şahadet getirenler vardı. Elbette umutsuzluğa kapılanlar oldu, çünkü bir çıkış yolu olmazsa 2 dakika içinde öleceğimizi biliyorduk. Çıkmasaydık orada kalacaktık. Sonra bir başka amir yol gösterdi. Geldiğimiz yere döndük.

Kimi düştü bayıldı, ben hızla dışarıya çıktım. Çok şükür çocuğuma kavuştum"(Maden İşçisi Bayram Çakan, Habertürk,14.05. 2014).

2. anlatıdaki madenci, "Kimi düştü bayıldı, ben hızla dışarıya çıktım" şeklindeki kimilerinin düşüp bayılırken kendisinin hızla dışarı çıktığını anlatan ifadesinde kazadan kurtuluşu ile kendini güçlü ve şanslı kişi olarak konumlandırmıştır. Bu anlatıda facianın açıklayıcıları; sevdiklerine kavuşamama endişesi, bayılan fenalaşan insanlar, çok kişi/çokluk, duman ve ölüm korkusudur.

"Özcan CÜCE madende yaşadıklarını anlattı. "Yanımdan 15-20 kişi gitti. Gitmeyin dedim bir tek ben kaldım. Yangın vardı ondan dolayı oldu. Temiz havadayken olduğumuz bölgede 143 kişiydik. Aşağı yukarı 70-80 tanesi kaldı o bölgede. Diğer bölgeleri bilmiyoruz. Basınçlı havaları kestim onunla durdum 4 saat. Dua edip durduk. Yapacağınız başka bir şey yoktu çünkü. Amirler bizi yanlış yönlendirdiler hep. havanın geldiği kısma yönlendirdiler. Havanın geldiği yönden girince komple kaldı arkadaşlar. İleri geri kaçanlar kaçtı, kaçmayanlar bir şekilde kurtuldular. Geri dönüyorlar geldikleri istikamete geri dönüyorlar, öyle kurtuldular. Tam tersine gidenler kurtulamıyorlar. Ocaktan çıkıyorduk, havaya denk geldik. Ne ileri gidebildik ne geri.Yardım nereden isteyeceksin? Kimden isteyeceksin?Telefonlar çekmiyor. Ortada biziz. İleri-geri 800 kişi vardı madende. Bizim olduğumuz yerden erken çıkanlar hariç 143 kişi saydılar. Ben dolaştım, bant yanıyordu. Yangını söndürmediler. Biz tekrar geri döndük havalandırmaya geri döndük. Maske taktık, nefesimizi tuttuk. havanın önüne attık kendimizi,havayı kestim. 15-20 kişi kaldım. onların hepsi orda kaldı"(Habertürk, 14.05. 2014).

3. anlatıdaki madenci de kurtulabilen kişi olarak kendini şanslı konumlandırmıştır. Bu anlatıda facianın açıklayıcıları; gittiler, dedim ki, gitmeyin duman üzerine gidiyorsunuz dedim. Hep yanımdan geldi geçtiler. Anlatının diğer açıklayıcıları duman, hava/havasızlık, sıkışma/mahsur kalma, çok kişi olma/çokluk, uzun süre ve çaresizliktir.

"Saat 15'te vardiya değişimi oluyordu. Benimde vardiyam bitmişti, çıkıyordum. O sırada vardiyası başlayacak arkadaşlar geldi. Saat 14: 50'de amirlerden biri 'Duman var' diyerek bizi uyardı. Yukarı geçirmediler. Maske taktık, 45 dakika bekledik. Sonra duman olmayan bir yere geçtik. Oraya da duman gelmeye başlayınca arada sıkıştık. Yarım saat duman içinde durduk. Bu arada bayılanlar ve fenalaşanlar oldu. Kelime-i Şahadet getirenler vardı. Elbette umutsuzluğa kapıldığımız oldu, çünkü bir çıkış yolu olmazsa 2 dakika içinde öleceğimizi biliyorduk. Çıkmasaydık, orada kalacaktık. Sonra bir başka amir, yol gösterdi. Geldiğimiz yere döndük. Kimi düştü bayıldı, ben dışarı çıktım" (Maden işçisi Bayram Çakan, Habertürk, 14.05. 2014).

4. anlatıdaki madenci de dışarı çıkabilen kişi olarak kendini şanslı konumlandırmıştır. Bu anlatıda facianın açıklayıcıları; duman, sıkışma, düşen bayılan insanlar, korku, umutsuzluk ve çaresizliktir.

Kazayı yaşayanların yakınları da aynı duygulara sahiptir. 5. anlatıda hayatını kaybeden maden işçilerinin bedenlerdeki değişim, şişmek, yanmak ve morarmak gibi eylemlerle anlatılmaktadır. 6. anlatıda kazanın ihmal sonucu ortaya çıktığına inanılmakta, siren sesleri ve ağlama seslerinin yoğunluğuna ve can kaybının çokluğuna vurgu yapılmaktadır. .

"Soma Linyit Anadolu Lisesinde okumuş bir öğrenci lise 2. Sınıftayken maden faciası yaşandığında babasını kaybetti. "Babam hakkında konuşmak istemiyorum üzerinden uzun zaman geçmiş olmasına rağmen acım hala taze ama gördüğüm şeyler oldu. Mesela o kazada bi arkadaşımı kaybettim cesedi o kadar sertleşmişti ki mezara sokmakta zorlandık ve dik bir şekilde gömüldü. Birsürü abimizi kardeşimizi gördüm tanınmayacak haldeydiler.Bedenleri şişmiş, yanmış, morarmıştı.Hislerimin tarifi yok o zamanda zordu şu anda da kabullenmesi hala zor" (M, Soma).

"Benim babamda madendeydi o gün emekli olmasına rağmen çalışmaya devam ediyodu ama verilmiş sadakamız varmış ki hemen çıkmayı başarmış zaten sonra da devam etmedi madene. O kadar çok korktuk ki sonuçta çok büyük bir faciaydı bu ki herkes kaza diyip üstünü örtmeye çalışsa da açık bi şekilde ihmalkarlıktı. Ne siren sesleri sustu o gün ne de ağlama sesleri.Zaten çok küçük bir yerde yaşıyoruz ve madenden çıkanları da Sigorta hastanesine getirdiler hastane de merkezde olduğu için adım atacak yer kalmamıştı yani yakının olmasa bile hiç tanımadığım biri için ağlıyodun o gün psikolojik olarak senin de için yanıyordu. Babam için sevinsem de çok fazla can kaybettik" (B, Soma).

7. anlatıda selaların uzun süre dinmemesi, kötü gün, yardımlar için tanıdık ve yabancıların gelmesi, hastaneye gitmek gibi duygu ve durumlar ön plana çıkmaktadır.

8. anlatıda olay üzerinden beş yıl geçse de tazeliğinden bahsedilmektedir. Saatler endişe ile geçmekte, acaba bizden biri mi sorusu ile bu endişeye anlatılmaktadır. Madenciler bir avuç kömür için bir ömür vermişlerdir.

"Ben hayatımda böyle kötü birgün yaşamadım resmen adım başı ağlayan insan ve habercilerle doluydu. Sorsan Soma'nın yerini gösteremeyecek insanlar kalkıp buraya gelmişti. Ben su ve yiyecek dağıtmak için hastaneye gitmiştim ama inanın insanın öyle bir atmosferde hiçbir şeye dermanı kalmıyor.Yabancı kanallardan gelen spikerler de vardı hayatımda Soma'da turist bile görmemişim oysa. Ünlü isimlerden gelenler vardı bazısı haber bazısı yardım için gelmişti. Uzun bir süre psikolojisi geçmedi çünkü biz

günlerce ardı ardına sela dinledik. Herkes birbirini arıyordu senin yakının var mıydı çıktı mı benimki hala çıkmadı vs. bu tarz diyaloglar duyduk hep. Babamın daha önceki iş yerinden olan bir arkadaşı da kazada hayatını kaybetti daha sonra devlet ailesine ev ve para yardımında bulundu. Allah geride kalanlara sabır versin demekten başka bir şey gelmiyor elden" (S; Soma).

"Üzerinden 5 yıl geçti ama oğün hissetiklerimi hala bugün de yaşıyorum. Tam bir faciaydı. Ne olduğunu anlamadan durmadan bitmek bilmeyen, dinmeyen siren sesleri, gözümün önünden sürekli geçen ambulanslar, henüz anlayamadığım bir kalabalık ve insan çokluğu.700'e yakın işçinin göçük altında olduğu bilgisi geldiğinde hemen yakınlarım geldi aklıma. Çünkü Soma için maden önemliydi. İnsanların ekmek parası buradan çıkıyordu ve bizimde yakınlarımızın çoğu orada çalışıyordu. Hastane bahçesini alan kalabalık içimi acıyordu. Çünkü sessiz gelen bi ambulans geldiğinde biliyorduk ki ambulans içinde ki madenci vefat etmişti. Herkes meraklı gözlerle bakıyordu "acaba bizden birimi ?" sorusuyla karşı karşıya kalıyordu insan çaresizce. Kimi oğlunu, kimi babasını, kimi kardeşini, kimisi de eşini bekliyordu. Herkes bi haber bekliyordu ama gelen haber iyi olsa bile insan bir diğer madenciye üzülüyordu. Senin baban sağ kurtuluyorsa en yakınının kardeşinin öldüğü haberi geliyordu. Endişeyle geçmişti hep saatler. İnsanın aklında hep bi merak oluşuyordu. Bi türlü söndüremiyodu insan içinde ki acıyı. "Çizmeleri çıkartayım mı ?Sedye kirlenmesin" diyen abimizden tut, "Burada sadece maden var, bırakamayız" diyenlerin yokluk refleksine dönüşen mahçubiyetini unutmadık. Evladını ayağındaki kara lastik çizmesiyle bekleyen babanın hafızamıza kazıdığı dramın siyah beyaz bir resmidir Soma. Unutmadık..unutmayacağız.. Bir avuç kömür için, bir ömür verenlere" (G; Soma).

Gazete manşetlerinden de anlaşılacağı üzere, Soma Maden Kazası ülkeyi derinden etkileyen bir hadise olmuştur. Ülke gündeminde uzun süre yer almış olan bu olayın, kuşkusuz uzun süre hafızalardan silinmesi mümkün olmayacaktır. En basit ölüm ve yıkım unsurları bile insanları derinden etkileyebilmektedir. Bu tür etkilenmeler zamanla insanlarda olay yerini görme arzusuna sebep olabilmektedir. Dolayısıyla söz konusu olay yerini görme arzusuyla seyahat gerçekleşir ve alan turizm kapsamına girmiş olur. Gazete manşetlerinde hüzün farklı ifadeler ve renklerle ifade edilmiştir. Bir kere ölümü, ölüm korkusunu ve matemi ifade eden siyah renk sıkça kullanılmıştır. Siyah kurdele bağlanmıştı. Gazete adları siyah basılmıştır (Fotoğraf 1a, 1b, 1c, 1d). Hayatını kaybedenler bayraklı tabutlara konulmuştur. Bunlar kırmızı-beyaz renklidirler. Yas kelimesi sıkça kullanılmakta ve hüznün başka bir boyutunu ifade etmektedir. Mezarlıklar

hemen kazılmıştır. Kazadan sonra temsili mezarlıklar da yapılmıştır (Fotoğraf 2, 3). Kurtarma faaliyetleri, yaşanan karmaşa başka durumları göstermektedir.

Fotoğraf 1: Soma maden ocağı faciasıyla ilgili gazete manşetleri

a (Takvim, 2014) b (Posta, 2014)

c (Hürriyet, 2014) d (Milliyet, 2014)

Fotoğraf 2: Soma Maden Şehitliği

Fotoğraf 3: Soma maden şehitliğinde temsili mezarlıklar

VI. Sonuç

Son zamanlarda turistlerin özel ilgilerine paralel olarak birçok turizm türü ortaya çıkmıştır. Bir kültürel turizm türü olan hüzün turizmi de bunlar arasındadır. Hüzün turizmi farklı çalışmalarda “Ölüm Turizmi” veya “Keder Turizmi” şeklinde de ifade edilmektedir. Ölüm turizmi, kısaca ölüm olaylarının yaşandığı yerlerle ilgili olarak tanımlanabilir. Böylesine ölüm olaylarının yaşandığı en tipik yerlerden biri de Soma Maden Kazasıdır.

Çalışma alanı ülkemizde belki Çanakkale, Sarıkamış, Afyon-Kütahya'dan sonra en karanlık hüzün turizm alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak maden kazası olarak dünya ölçüsünde en karanlık (darkest) mekanlardan biridir. Kısaca Soma maden kazasına bağlı olarak kömür ve ölümün buluştuğu yer olmuştur.

"Keder alanlarının turizm bakımından ön plana çıkışı, onların çeşitli kötü niteliklerine bağlıdır. Bunları; ölümlerin ani ve acı veren nitelikleri, tarihi rejimin adaletsizliği veya bu rejimden etkilenenlerin ünlülerin ve taraftarlarının mevcut olup olmaması şeklinde sıralamak mümkündür" (Tunbridge ve Ashworth, 1996: 104-105). Çok sayıda kişinin aniden ölümü çalışma alanını hüzün turizm mekanı yapmıştır. Bu özellik mekana anıt mezar ve mezarlıklarla yansımıştır. Kaza olayı gerçekleşikten sonra yazılı medyada mekanik olarak üretilmiştir. Kaza sonrası anlatılanlar olayın ne ölçüde trajik olduğunu ortaya koymaktadır: ölümü yaşamak, şahadet getirmek, panik olmak, dua etmek ve çaresizlik. Siyah renk hüznün ifadesi olduğu gibi, gazete manşetleri "yas" kelimesiyle doludur. Bütün olarak bakıldığında, alanda, hüzün turizminin başlıca özelliği olan acı çekme eylemi zirve yapmaktadır.

Soma Maden Kazası yakın zamanlı bir olaydır. Hüzün turizminde zaman önemlidir. Başlangıç tarihi Lennon ve Foley (2000) tarafından 1912 yılı olarak belirlenmiştir. Bu tarihte Titanik gemisi kazası yaşanmış, çok sayıda insan hayatını kaybetmiştir. Tarihi başlangıç olarak öznel bir zaman seçilse de, çünkü Seaton'ın (1999) ele aldığı Waterloo savaşları, 19.yüzyılın ilk yarısında (1815), yaşanmıştır. Zamansal olarak Soma Maden kazasının hatırlama mesafesi çok yakındır. Yaşanılan hüzün sıcaklığını kaybetmemiştir. Bu durum alanın hüzün turizm potansiyelini yükseltmektedir.

Soma Maden kazası alanı çok olmasa da ziyaretçi çekmektedir. Kazazedeler çoğunlukla Manisa ili kökenli olsa da çevre alanlardan da hayatını kaybedenler mevcuttur. Bu özellik alanın ziyaret edilmesini teşvik edecektir. Anma törenleri zamanı dışında başka alanlardan gelenler de olacaktır.

Soma ülkemizde büyük yerleşim merkezlerine (İstanbul, İzmir gibi) yakın konumda bulunmaktadır. Bu yönüyle turizm erişilebilirliği yüksektir. Turizmi teşvik eden yapıy elamanlar Manisa Büyükşehir Belediyesi tarafından kontrol edilmektedir. Bu özellik çevre Büyükşehir belediyeleri ile işbirliğini kolaylaştıracak, örgütsel olarak da erişilebilirlik sağlanacaktır.

Alanın turizme kazandırılması için çeşitli çalışmalar yapılmalıdır. Müze oluşturulmalıdır. Bu alanda hayatını kaybedenlerden kalan çeşitli eşyalar saklanmalı, kazadan kurtulanların anlatıları sergilenmelidir. Aynı anlatılar belgesel yapımı ve film çekimi konusunda kaynak teşkil edecektir. Kazanın yaşandığı kömür ocağı başka bir çekiciliktir. Bu alanın ziyaret edilmesi başka bir heyecan sebebi olacaktır. Hüzün turizmi turları düzenlenmesi için gerekli altyapı hazırlıklar yapılmalıdır.

Bu çalışma Soma Maden Kazası alanının turizm potansiyelini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu aşamada, sahayı ziyaret edenlerin sayısını ortaya koymak henüz kolay değildir. Bunun yanında, sahayı ziyaret edenlerin coğrafi kökeni, ziyaretçilerin motivasyonu da bilinmemektedir. Bu özellikler gelecek çalışmalarda ortaya konulmalıdır.

Kaynaklar

- Akbayır, S. (2010). *Yazılı Anlatım, Nasıl Yazabilirim?* Ankara: Pegem Akademi.
- Alaeddinoğlu, F. ve Aliğaoğlu, A. (2007). "Savaş Alanları Turizmine Tipik Bir Örnek: Büyük Taarruz ve Başkomutan Tarihi Milli Parkı". *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 18 (2), 215-225.
- Akoğlan Kozak M., Bahçe, S. (2009). *Özel İlgi Turizmi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aliğaoğlu, A. (2008). "Savaş Alanları Turizmi İçin Tipik Bir Yer: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı". *Millî Folklor*, 20 (78), 88-104.
- Alexandra, D. Alexandru, C. and Larisa, T. (2014). "Dark Tourism, Romania and Dracula. The Perceptions of Potential American Tourists". *Annals of the University of Oradea, Economic Science Series*, 23 (1), 309-319.
- Alili, M. (2017). "Avrupa'daki ve Türkiye'deki Hüzün Turizm, Destinasyonlarının Karşılaştırılması Üzerine Teorik Çalışma". *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 37-50.
- Bayramçılılar, Ö., Tosun, N.S. ve Ak, N. (1990). *Sözlü, Yazılı ve Bilimsel Anlatım Tekniği*. İstanbul: İTÜ Vakfı.
- Brian, A. Poria, Y. and Oren, G. (2011). "Sought Experiences at (Dark) Heritage Sites". *Annals of Tourism Research*, 38 (3), 820-841.
- Birdir, K., Dalgıç, A., Güler, O. ve Kayaalp, Y. (2015). "Hüzün Turizmi: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkını Ziyaret Eden Yabancı Turistlerin Deneyimleri". *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 3 (4), 12-23.
- Benzaquen, S. (2014). "Looking at the Tuol Sleng Museum of Genocidal Crimes, Cambodia, on Flickr and YouTube". *Media, Culture & Society*, 1-20.
- Blom, T. (2000). "Morbid Tourism a Postmodern Market Niche with an Example from Althorp". *Norsk Geografisk Tidsskrift*, 54 (1), 29-36.
- Bristow, R. and Newman, M. (2004). Myth vs. Fact: An Exploration of Fright Tourism. *Northeastern Recreation Research Symposium*. 215-221, United States Department of Agriculture, Bolton.
- Çatır, O. (2017). "Savaş Alanları Turizmi: Bir literatür Taraması". *Social Science, Economy, Sociology, Tourism*, Iss. 1, 21-31.
- Çetinsöz, B.C. (2017). "Karanlık Alanları Ziyaret Eden Yerli Turistleri Motive Eden Etmenler: Ankara Ulucanlar Cezaevi Müzesine Yönelik Bir İçerik Analizi". *Alanya II. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu*, 311-23.
- Cooper, M. (2006). "The Pacific War Battlefields: Tourist Attractions or War Memorials?" *International Journal of Tourism Research*, 8, 213-222.

- Deniz, T. ve Yıldırım Kalem, M. (2018). "Turizm Coğrafyası: Çalışmalar, Sorunlar, Yaklaşımlar". *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 41-54.
- Doğanay, H. ve Zaman, S. (2013). *Türkiye Turizm Coğrafyası*. Ankara: Pegem Akademi.
- Doğancılı, O. S. ve Oruç, M. C. (2016). "Cezaevlerinin Müzeye Dönüşüm Süreci: Sinop Cezaevi Örneği". *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(12), 268-284.
- Doğaner, S. (2006). "Savaş ve Turizm: Troya ve Gelibolu Savaş Alanları". *Türk Coğrafya Dergisi*, 46(1), 1-21.
- Daugbjerg, M. (2011). "Not Mentioning the Nation: Banalities and Boundaries at A Danish War Heritage Site". *History and Anthropology*, 22(2):243-259.
- Dunkley, R. (2005). *Research themes for tourism. Dark Tourism: Cashing in on tragedy? Kensington Close Hotel*. Londra: University of Wolverhampton.
- Emekli, G., İbrahimov, A. ve Soykan, F. (2006). "Turizmde Küreselleşmeye Coğrafi Yaklaşımlar ve Türkiye". *Ege Coğrafya Dergisi*, 15, 1-16.
- Gatewood, J. B. and Cameron, C. M. (2004). "Battlefield Pilgrims at Gettysburg National Military Park". *Ethnology*, 43 (3): 193-216.
- Habertürk. (14 Mayıs 2014). Soma'daki Kazadan Yaralı Kurtulan Dehşet Anlarını Anlattı. <https://www.haberturk.com/gundem/haber/948382-somadaki-kazadan-yarali-kurtulanlar-dehset-anlari-anlattı>
- Euronews. (13 Mayıs 2020). Soma maden kazasında 6 yıl geride kaldı: Dünyada son 50 yılın en ölümlü kazaları. <https://tr.euronews.com/2020/05/13/soma-dunyada-son-50-yilin-en-olumcul-2-maden-kazasi>
- Holguin, S. (2005). "National Spain Invites You: Battlefield Tourism During the Spanish Civil War". *American Historical Review*, 110 (5), 1399-1426.
- Hürriyet.(15 Mayıs 2014).Günün gazete manşetleri. https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/gunun-gazete-mansetleri-15-mayis-2014,Lo2rB-fvmkSU-IG0718fwA/Pte-5WUJFk6BCNOxwd_70A
- Hyde, K.F. and Harman, S. (2011). "Motives for a Secular Pilgrimage to the Gallipoli Battlefields". *Tourism Management*, 32(6), 1343-1351.
- Ilgar, R. (2015). "Mabetleşen Bir Mekân: Gelibolu Yarımadası Tarihi Savaş Alanları Turizmi". *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, 13 (19), 1-20.
- Kantemir, E. (1997). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Engin: Ankara.
- Kaya, O. (2006). *Ölüm Turizmi: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nı Ziyaret Eden Turistlerin Ziyaret Motivasyonlarını Anlamaya Yönelik Bir Araştırma ve Sonuçları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kenaş, H.Ç. ve Taştan, İ.Ö. (2016). "Madencinin Acısına Bakmak: Ulusal Basında Soma Maden Faciasının Haberleştirilmesi". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71 (1), 125-160.
- Kılıç, B. ve Akyurt, H. (2011). "Destinasyon İmajı Oluşturmada Hüzün Turizmi: Afyonkarahisar ve Başkomutan Tarihi Milli Parkı". *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1), 209 – 232.
- Kılıç, B. ve Sop, S. A. (2011). "Hüzün turizmi, Katarsis ve Alternatif Katarsistik Bir Destinasyon Örneği Olarak San Jose Madeni". *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 8 (3), 6-22.
- Kılıç, B., Kurnaz, H. A. ve Sop, S. A. (2011). "Çekici Faktörlerin Destinasyon Seçimine Etkisinin Belirlenmesi ve Hüzün Turizmi İlişkisi". *12. Ulusal Turizm Kongresi*, 362-370.
- Kozak, M. A. ve Kama, S. (2016). "Dark (Hüzün) Turizmi Mekanı Olarak Çanakkale". *8. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi*, 241-253.
- Kurnaz, H. A., Çeken, H. ve Kılıç, D. (2013). "Hüzün Turizmi Katılımcılarının Seyahat Motivasyonlarının Belirlenmesi". *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 57-73.
- Lennon J. and Foley M. (2000). *Dark Tourism The Attraction of Death and Disaster*. London: Continuum.
- Milliyet.(15 Mayıs 2014). Günün gazete manşetleri. https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/gunun-gazete-mansetleri-15-mayis-2014,Lo2rB-fvmkSU-IG07l8fwA/Pte-5WUJFk6BCNOxwd_70A
- Met, Ö. (2012). "Turizm İle Yöresel Gelişme: Sinop İçin Bir Turizm Gelişim Stratejisi Önerisi". *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*. 34(1),163-179.
- Minić, N. (2012). "Development of Dark Tourism in the contemporary society". *Journal of the Geographical Institute "Jovan Cvijic"*, 81-103.
- Özçelik, H. (2012). *Gelibolu-Waterloo Karşılaştırması Yoluyla Türkiye'de Keder Turizmi Potansiyeli Analizi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Posta.(15 Mayıs 2014).Günün gazete manşetleri. https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/gunun-gazete-mansetleri-15-mayis-2014,Lo2rB-fvmkSU-IG07l8fwA/Pte-5WUJFk6BCNOxwd_70A
- Rojek, C. (1991). *Ways of Escape: Modern Transformations of Leisure and Travel*. (Unpublished Ph.D Thesis), Glasgow: University of Glasgow Department of Sociology.
- Soma Maden Faciası Raporu. (2014). Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 269.

- Soma Maden Faciası TMMOB Raporu. (2014). Ankara: Türk Mimarlar ve Mühendisler Odası Birliği.
- Seaton, A. V. (1999). "War and Thanatourism: Waterloo 1815-1914". *Annals of Tourism Research*, 26 (1), 130-158.
- Soykan, F. (2000). "Turizm Coğrafyası ve Turizm Planlaması". *Ege Coğrafya Dergisi*, 11, 39-55.
- Slade, P. (2003). "Gallipoli Thanatourism the Meaning of AN-ZAC". *Annals of Tourism Research*, 30 (4), 779-794.
- Slayton, L. S. (3 Temmuz 2006). Ground zero-tragedy, terror, and grief tourism. <http://www.grief-tourism.com/ground-zero-tragedy-terror-and-grief-tourism/>
- Stone R.P. (2006). "A Dark Tourism spectrum: Towards a typology of death and macabre related tourist sites, attractions and exhibitions". *An Interdisciplinary International Journal*, 54 (2), 145-160.
- Takvim.(15 Mayıs 2014). Günün gazete manşetleri. https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/gunun-gazete-mansetleri-15-mayis-2014,Lo2rB-fvmkSU-IG07l8fwA/Pte-5WUJFk6BCNOxwd_70A
- Tunbridge, J. and Ashworth, G., (1996). *Dissonant Heritage: The management of the past as a resource in conflict*. Chischester: Wiley.
- Uğurlu, K. (2015). "Utaç Müzeleri ve Turizm". *16. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı*, 1653- 1670.
- Zaman, S. ve Coşkun, O. (2012). "Milli parklarda kaynak değer kullanımı için bir öneri: Nenehatun Tarihi Milli Parkı". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (3), 117-134.
- Yıldırım, Y. (2010). *Türk Dili Anlatım Türleri*. İstanbul: Der Yayınları.
- Yılmaz, C. (2009). "Tarihi Sinop Kalesi Cezaevi". *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14 (22), 1-16.
- Yırık Ş. ve Seyitoğlu F. (2014). "Hüzün turizmi ve mabetleşme süreci kapsamında Sarıkamış". *15. Ulusal Turizm Kongresi*, 754-765.